

Корінчевська Ірина Анатоліївна
старший викладач кафедри
медичного та екологічного менеджменту
Україно-Російський інститут менеджменту та бізнесу
імені Богдана Хмельницького

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ДЕМОГЕОГРАФІЮ РЕГІОНАЛЬНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Вивчено ступінь впливу факторних ознак на сумарний коефіцієнт народжуваності в Україні, наведено приклад оцінки динаміки здоров'я населення залежно від соціально-економічного розвитку суспільства і стану середовища регіону країни.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку для України є актуальним питанням вивчення рекреаноміки - інтегрованої галузі суспільного виробництва, що формує кінцевий продукт переважно у формі робіт, послуг, які, пов'язані з проведенням відпочинку, відновленням сил та здоров'я людей, а також із збереженням природного надбання, відтворюваних природних екосистем.

Охорону здоров'я слід розглядати як "суспільну функціональну систему, повний комплекс державних, колективно-групових та особистих заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я кожної людини і всього населення", який включає "всі елементи навколишнього та соціального середовища, в тому числі й системи безпосереднього життєзабезпечення, а також спосіб та умови життя населення, рівень його освіти та культури — все те, що сприяє захисту життя і здоров'я, максимальному продовженню активного творчого життя людини" [7].

За такого підходу до системи охорони здоров'я результатом функціонування всього медичного комплексу з демографічної точки зору розглядається сукупність показників, які відбивають рівень захворюваності та смертності. Ось чому формування та функціонування сучасної системи охорони здоров'я здійснюється на основі оцінки пріоритетів, які відображають саме демографічні аспекти і структуру захворюваності населення.

Практичною реалізацією системних перетворень у вирішенні актуальних завдань охорони здоров'я є принцип регіонального підходу.

Досвід використання регіонального підходу різних країн дає змогу вирішувати найскладніші завдання у сфері охорони здоров'я на територіальному рівні, а також активізує

регіональну ініціативу, забезпечує зворотний зв'язок і розподіл управлінських функцій між центром і периферією [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зважаючи на те, що існують великі географічні розбіжності в захворюваності і поширеності хвороб, висловлюється думка, що лише епідеміологічні дослідження розгорнуті на різних рівнях – міжнародному, національному, регіональному, за умови спільної координації, дадуть змогу наблизити до розпізнавання природи патологічних станів, факторів ризику, ускладнень і розробки відповідних заходів щодо їх подолання [2].

Усвідомлення актуальності даної проблеми та проблеми факторів впливу на демографію регіональних територій України привертає інтерес багатьох науковців: Весельського В.Л., Федчишина І.С., Смолинського Г., Шевчука П.С., Кульчицької Т.К., Голубчиков М.В. та ін.

Мета статті. Визначити та обґрунтувати фактори впливу на демографію регіональних територій України.

Виклад основного матеріалу. У процесі життєдіяльності людина перебуває під впливом потужного комплексу своєрідних регіональних чинників, які за певних умов можуть призвести до порушення функціонування органів і систем, появи до нозологічних станів і, в решті-решт, патології [1]. Дотепер залишаються не встановленими особливості медико-екологічного стану адміністративних територій країни у зв'язку з практично відсутнім їх моніторингом, що суттєво обмежує відслідкування гігієнічної діагностики здоров'я населення територій регіону та здійснення системних різнотермінових медико-екологічних заходів [5].

Важливою проблемою демогеографії є суттєве зниження рівня життя населення. Це сталося внаслідок дії наступних чинників:

- збільшення захворюваності;
- зростання дитячої смертності;
- зниження зайнятості та зростання безробіття;
- зменшення коштів на соціальне забезпечення населення;
- низьку забезпеченість житлом;
- складну екологічну ситуацію;
- зростання злочинності.

Соціально-економічний розвиток визначає також рівень життя населення. Складні соціально-економічна та екологічна ситуації призвели до падіння рівня життя значної частини громадян України, зростання смертності і захворюваності.

Сучасна демографічна ситуація агропромислових регіонів характеризується низькими показниками народжуваності та тривалості життя, високими показниками смертності, в т. ч. і дитячої, деформованою статеві-віковою структурою, від'ємним сальдо міграцій. Головна причина цього – соціально-економічна: занедбаність сіл, недостатні інвестиції у його соціальну сферу, у покращення умов життя, низька платня за тяжку працю, незадовільний стан охорони здоров'я та праці та ін.

Конкретний інтегральний показник соціально-економічної ситуації, що має безпосередній прямий вплив на здоров'я населення – рівень задоволення потреб людини, що знаходить свій вираз у показниках рівня життя населення.

На рівень життя населення істотно впливають зменшення обсягів виробництва, особливо товарів народного споживання, подальше підвищення споживчих цін та неадекватне йому зростання заробітної плати трудящих, що працюють в державному секторі економіки, а також пенсій, допомог і стипендій.

Сучасні методи і засоби обробки даних дають змогу вводити дуже значну кількість факторів.

Одним із найголовніших факторів вважається дохід на одного члена сім'ї. Величина доходу впливає на рівень і структуру потреб сім'ї і тим самим – на народжуваність. Певний рівень доходу впливає на рівень і структуру потреб і тим самим здійснює вплив на рівень народжуваності.

Цікава точка зору польського демографа Г. Смолинського. Він вважає, що зростання доходів сім'ї збільшує вплив факторів, що обмежують дітонародження. В його моделі розвитку населення діють два фактори:

- фактор А – прагнення до дітонародження;
- фактор В – обмеження прагнення до дітонародження (зниження життєвого рівня батьків з появою дитини).

Ці фактори знаходяться в оберненій залежності. Фактор В діє при будь-яких обставинах, однак за умов низького життєвого рівня він не може протистояти впливові фактора А, зрівноважити його. В цьому випадку потреби задовольняються на рівні прожиткового мінімуму. Коли життєвий рівень високий, дія фактора В значна [4].

Ще одним із показників рівня життя населення є витрати на оплату послуг, зокрема житлово-комунальних. Зростання частки цих витрат зумовлене швидкими темпами підвищення цін і тарифів на оплату всіх без винятку видів послуг. Зрозуміло, що фінансова підоснова рівня життя населення спотворена і не забезпечує задоволення навіть елементарних потреб населення.

Дуже важливим фактором, який впливає на рівень народжуваності, є частка міського населення в регіоні. Дослідження показують, що під впливом урбанізації коефіцієнт народжуваності знижується. Репродуктивна поведінка міських і сільських мешканців суттєво відрізняється. Місто і село значно відрізняються за характером та складністю виробництва.

Історично склалося так, що в сільському господарстві багатодітність була необхідна для виконання трудомістких робіт, бо діти навіть у молодшому віці допомагали дорослим. У містах такої потреби немає, крім того, більш висока економічна активність жінок призводить до зниження народжуваності у міських поселеннях.

У великих містах народження першої дитини часто зміщується на вік 25-29 років. Такий стан відображає наступну закономірність: чим крупніше місто, тим вищий рівень освіти і зайнятість жінок у суспільному виробництві, але нижчий рівень народжуваності.

Шевчук П.Є. виділяє 7 чинників, від яких залежить рівень народжуваності [6].

Таблиця 1

Коефіцієнти множинної кореляції, отримані за методом примусового включення показників (ступінь впливу факторних ознак на сумарний коефіцієнт народжуваності)

№	Фактор	Коефіцієнт
1.	Дохід на душу населення в домогосподарствах	-0,238
2.	Частка робітників і службовців	-0,757
3.	Частка жінок, зайнятих в галузях народного господарства	0,273
4.	Забезпеченість населення житлом (кв. м на душу населення)	0,054
5.	Введення в експлуатацію житлових об'єктів (кв. м на душу населення на рік)	0,065
6.	Частка міського населення	-0,862
7.	Частка населення з вищою освітою	-0,602

За даними таблиці коефіцієнтів множинної кореляції видно, що найсильніший вплив має показник урбанізації (-0,862). Найвищий прямий зв'язок має, як це не дивно, зайнятість жінок (показник кореляції 0,273). Потрібно відмітити, що він дуже незначний. Такий результат зумовлений особливостями сучасного розвитку українського суспільства. З одного боку, теоретично, вплив жіночої зайнятості на народжуваність повинен бути від'ємним. Проте, на сучасному етапі збільшується чисельність пенсіонерів, які можуть займатися з онуками тоді, як мати може суттєво підвищувати середньодушовий дохід сім'ї, продовжуючи працювати. Найближчими до нуля є показники забезпеченості житлом [6].

Крім суто економічних та екологічних чинників, причинами погіршення демографічної ситуації є безсистемний підхід до керування адміністративними територіями та регіонами; відсутність методології стратегічного керування майбутньою поведінкою організаційних систем регіонів; відсутність гармонізації в матеріальному виробництві та

духовній сфері, відсутність обґрунтованих параметрів обмежень, через які система втрачає контроль над своїм внутрішнім і зовнішнім середовищами, що призводить до її розпаду; значною мірою невідповідність функцій, що їх виконують територіальні органи керування, дійсному призначенню цих функцій у системі.

Висновки. Науково-методичною основою розвитку регіональної моделі охорони здоров'я є критерії медичної, соціальної та економічної ефективності. Регіональна модель визначає рівновагу між потребами, попитом, ресурсним забезпеченням і наданням медичної допомоги. Основним принципом формування регіональної моделі в галузі охорони здоров'я має бути комплексний міжсекторальний підхід, коли до розв'язання проблеми залучаються не тільки служби охорони здоров'я, а й органи та установи освіти, культури, підприємства промисловості, сільського господарства, житлово-комунального і побутового обслуговування, держадміністрації усієї вертикалі регіонів.

Методологічна схема визначення потреби населення повинна бути інтегрованою і містити в собі такі блоки характеристик:

- статус населення регіону;
- умови проживання;
- спосіб життя;
- стан здоров'я;
- оцінку системи охорони здоров'я і медико-соціальної допомоги населенню;
- цільову соціально-економічну політику регіону в галузі охорони здоров'я і навколишнього середовища.

Таким чином, актуальною проблемою в розвитку охорони здоров'я слід вважати розробку методики комплексної оцінки динаміки здоров'я населення залежно від соціально-економічного розвитку суспільства і стану середовища.

Для цього необхідним є такий системний регіональний аналіз, без якого неможливо позитивно впливати на "якість населення":

- аналіз динаміки процесів відтворення (народжуваність, загальна і дитяча смертність і т.д.);
- рівня соціально-економічного розвитку регіону;
- рівня індустріалізації, стану екосистеми.

Список літератури

1. Бардов В.Г., Сучков Б.П., Омельчук С.Т. та ін. Підвищення опірності організму в умовах ускладнення еколого-гігієнічної ситуації: Зб. наук. праць співробітників КМАПО по закінчених та перехідних НДР за 1990-1996 роки. – К., 1996. – С. 31-32.

2. Весельський В.Л., Медведовська Н.В., Кульчицька Т.К., Айстраханов Д.Д. Регіональні аспекти стану здоров'я, діяльності та ресурсного забезпечення закладів охорони здоров'я України за даними оперативного моніторингу // Україна. Здоров'я нації. – 2007. - №1. – С. 25-31.
3. Голяченко О.М., Федчишин І.Є., Сиділко І.М. Територіальний аспект здоров'я людей // Вісник соц. гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2002. - №2. – С. 32-34.
4. Смолинський Г. Попытка сформировать общую экономическую модель развития населения. – В кн.: Теоретические проблемы демографии. М., “Статистика”, 1970.
5. Фера О.В. Наукове обґрунтування особливостей гігієнічної діагностики здоров'я населення і створення системи медико-профілактичних заходів в ендемічному регіоні: Автореф. дис. д-ра мед. наук: 14.02.01 / НМУ. – К., 2001. – 35 с.
6. Шевчук П.Є. Україна: мультирегіональна модель народжуваності // Регіональна економіка, 2000. – № 2. – С. 128-133.
7. Москаленко В.Ф., Голубчиков М.В. Соціально-гігієнічний аналіз демографічної ситуації в Україні (аналіз 1991-2000 років) // www.moz.gov.ua.

KORINCHEVSKA I.A. THE FACTOR OF INFLUENCE ON REGIONAL DEMOGRAPHY OF TERRITORIES OF UKRAINE.

Degree of influence of factorial signs on total factor of birth rate in Ukraine is studied, the example of an estimation of dynamics of health of the population depending on social and economic development of a society and a condition of the environment of region of the country is resulted.

Keywords: recreanomic, principle of regional approaches, demographic situation, ecosystem.

КОРИНЧЕВСКАЯ И. А. ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ НА ДЕМОГРАФИЮ РЕГИОНАЛЬНЫХ ТЕРРИТОРИЙ УКРАИНЫ.

Изучена степень влияния факторных признаков на суммарный коэффициент рождаемости в Украине, приведен пример оценки динамики здоровья населения в зависимости от социально-экономического развития общества и состояния среды региона страны.

Ключевые слова: рекреаномика, принцип регионального подхода, демографическая ситуация, экосистема.